§ 28



Картинки згодом додадуться

Синоніми та антоніми

Близькі й протилежні слова Як синоніми й антоніми роблять думку точною та виразною

ЗАГАДКА

Що ховається за цими словами?

1

робота, **праця**, труд

2

скаржитися, ремствувати, **нарікати**

3

швидко, прудко, хутко, **жваво**

Що спільного в словах кожного рядка і чим вони відрізняються одне від одного?

Зверніть увагу на відтінки значення і на те, у якому стилі мовлення доречне кожне слово

Чотири групи слів за значенням

Синоніми 1

Близькі за лексичним значенням, але різні за звучанням

Приклад

робота, праця, труд

Антоніми 2

Мають протилежне лексичне значення

Приклад

правда і брехня

Омоніми 3

Однакове звучання й написання, різні лексичні значення

Приклад

коса (піщана) і коса (дівчини)

Пароніми 4

Близькі за звучанням, але різні за лексичним значенням

Приклад

компанія і кампанія

Синоніми та синонімічний ряд

Означення

Синоніми — це слова, близькі за лексичним значенням, але різні за звучанням.

Ряд або гніздо

Синоніми об'єднуються в синонімічні ряди, наприклад, стародавній, старожитній, колишній, ветхий.

Стрижневе слово

Стрижневе слово — давній: найповніше виражає загальне значення, стилістично нейтральне

Тотожні синоніми

Іноді слова збігаються за значенням повністю: століття і сторіччя, процент і відсоток, мовознавець і лінгвіст.

Доберіть український відповідник

1. аграрний, біографія сільськогосподарський, життєпис
2. дискутувати, аргумент сперечатися, доказ
3. дефект, фальсифікація вада, підробка
4. консенсус, ліміт порозуміння, обмеження
5. експериментальний, комічний дослідний, смішний

ПІДКАЗКА

Іншомовне слово майже завжди має питомий український відповідник. Доберіть його і порівняйте, як змінюється текст.

Синоніми й антоніми поруч

Ознака	Синоніми	Антоніми
Значення слів	Близьке	Протилежне
Як групуються	У ряди, або гнізда	У пари
Стрижневе слово	Є, наприклад, давній	Немає
Контекстуальні	Бувають	Бувають
Приклад	робота, праця, труд	правда і брехня

> Антоніми об'єднуються не в ряди, а в пари, і це найпомітніша відмінність між двома групами.

Коли синонім народжується в тексті



Контекстуальними синонімами бувають займенники, словосполучення і цілі описові звороти.

Навіщо це мовцеві

Щоб не повторювати те саме слово в сусідніх реченнях

Антоніми та антонімічні пари

Означення

Антоніми — це слова, які мають протилежне лексичне значення.

Тільки пари

Антоніми об'єднуються в пари: тихо — голосно, низький — високий

Багатозначне слово

До різних значень — різні антоніми: сухий одяг — мокрий, сухий хліб — свіжий

Доберіть антонім

1. Зробиш зло — не жди … добра
2. Дружба — це достатку річ, … — ворогові свято ворожнеча
3. Той, хто сварить, не завжди твій ворог, той, хто …, не завжди твій … хвалить, друг
4. Це мова неба і …, і в будні, і в … землі, свята
5. І доли, і …; день і … гори, ніч

ПІДКАЗКА

Спочатку визначте, у якому значенні вжите слово, і лише потім шукайте йому протилежність.

Синонім і його сусіди

Випадок	Менш доречно	Доречно
товар	вада в товарі	дефект у товарі
виконана робота	дефект у роботі	недолік у роботі
характер людини	дефект у характері	вада в характері
правило	будь-який синонім пасує	синонім має свою сполучуваність

> Підручник радить говорити: дефект у товарі, недолік у роботі, вада в характері людини. Словосполучення «дефект у характері людини» не скажеш.

Що дають синоніми й антоніми

Синоніми

точність думки

уникнення повторів

образність вислову

перша ознака багатства мови

збагачують мовлення

лексичне багатство мови

основа виразного мовлення

урізноманітнюють виклад

Антоніми

виразність думки

більша чіткість

категоричність

підсилюють сказане

Приберіть повтори з тексту

1. Прочитайте текст про останні роки Григорія Сковороди.
2. Знайдіть ім'я та слова, які повторюються чи не в кожному реченні.
3. Замініть повтор контекстуальним синонімом, наприклад, філософ, мандрівник, учитель.
4. Перечитайте текст уголос і перевірте, чи зберігся зміст.

ПІДКАЗКА

Контекстуальним синонімом може бути й описовий зворот, скажімо мандрівний філософ.

Антоніми поза словником

Контекстуальні антоніми

Слова стають протилежними лише в контексті: лавровий і терновий вінець

Антоніми серед фразеологізмів

Протиставлятися можуть і стійкі звороти, наприклад, хоч греблю гати і як кіт наплакав.

Стрижневе слово

Яке слово підручник називає стрижневим для слів стародавній, старожитній, колишній, ветхий?

А давній	**Б** стародавній	**В** ветхий	**Г** колишній

Слова в контексті

Київ називають столицею України і містом каштанів. Як називають ці звороти?

А	контекстуальні синоніми	**Б**	антоніми	**В**	омоніми	**Г**	пароніми

Що ми сьогодні з'ясували



Що зробити вдома

- Випишіть синоніми з вправи 201, підкресліть стрижневе слово.
- Доберіть антоніми до багатозначних слів м'який і легкий за зразком вправи 207.
- Складіть три речення з антонімічними парами і одне з контекстуальним синонімом.
- Підготуйте два запитання до теми для однокласників.

Ворон, Солопенко. Українська мова, 10 клас, с. 138, 140